

**Rigor Moderatus Doctrinæ Pontificiæ Circa Usuras A SS.
D. N. Benedicto XIV. Per Epistolam Encyclicam Episcopis
Italiæ Traditus**

Specimina ulteriora exhibens Moderationis Pontificiæ, à P. Concina violatæ

Zech, Franz Xaver

Ingolstadii, 1751

Art. 4. Quid post Decisionem in Bavaria gestum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63780)

§. 265.

Postquam Romæ Decisio propositi casus à Pontifice facta est ad mentem Theologorum ex Societate Jesu, & ad Aulam Monacensem missa, superest, ut dispiciamus, quem effectum eadem ibidem sortita sit. WILHELMUS igitur religiosissimus Princeps contractum, prout propositus fuerat, damnatum videns, quamvis Pontifex insinuasset, non repugnare alium contractum, in quo quinque pro centum acciperentur, nihilominus rebus Provinciæ suæ necessarium aut utilem esse talem contractum, nequaquam ratus, Edictum misit ad omnia Tribunalia, quibus prohibebantur Judices assistere, aut actionem dare iis, qui stipularentur quinque annua pro centum.

Art. 4.
QUID POST
DECISIO.
NEM IN
BAVARIA
GESTUM.
Edictum
Ducis
Wilhelmi

§. 266.

Longè alia, ac in Conclavi Principis apparebat, negotii hujus facies se ostentabat Judicibus, Magistratibus, aliisque in quotidiano commercio occupatis, qui innumera reperiebant obstacula in executione Mandati, quod passim de omnibus affinis contractibus interpretabantur. Cogebantur paulò post Monachii, scilicet Anno 1583. Comitum utriusque Baviaræ, cujus Status Provinciales in tres classes secernuntur, Prælatorum, Nobilium, & Oppidorum. Singulæ classes proponebant varia gravamina, quibus mederetur Princeps. Et quidem Nobiles (quibus quoad istum Articulum se conformabant oppida) mox primo loco non tantum se, sed totam Provinciam gravatam querebantur Edicto Principis, quo prohibebantur Judices adjudicare cuiquam annum Censum 5. pro 100.: gravissima inde damna enasci toti Provinciæ, etiam Ecclesiis ac Monasteriis; commercia deficere; subditos cum maximo suo detrimento cogi ad vendenda bona immobilia ex defectu pecuniarum, quas pro annuo Censu potuissent obtinere; charitatem ordinatam exigere,

Impugna-
tur à Sta-
tibus Ba-
varia.

Y 2

ut

172 *CAP. II. De Pecun. collocanda ad lucrum per Contractum.*

ut quis sibi ac suis præprimis consulat; hinc neminem obligari, ut gratis suas pecunias aliis eroget, suæque familiæ com-
moda negligat ad aliorum utilitatem promovendam. Nec
iis, qui pecunia abundarent, suaderi semper posse emptio-
nem bonorum immobilium, cum non cujusvis conditio ea sit,
ut acquisitio prædiorum ipsi sit utilis: id certè non posse
mercatores, neque illos, qui filias suas extra Provinciam
nuptui tradunt: in hujusmodi enim eventibus parata pecu-
nia opus esse, non prædiis: Edictum istud in causa fuisse,
ut pecuniæ extraherentur ex Bavaria, & alibi utiliter collo-
carentur; qui enim pecunias tenuissent ad interesse, mox
compulsos creditoribus eas reddere maximo suo damno: ex-
teros etiam nullas collocare pecunias Bavaris ex metu, ne
cum Censibus perdant etiam summam capitalem: fuisse ta-
les contractus, quibus dantur 5. pro 100. hucusque passim
in Imperio usitatos, & Judices etiam Camera Imperialis,
iis assistere: non debere igitur eos haberi pro usurariis, ne-
que in Constitutionibus Imperii numerari inter contractus
usurarios: sed potius approbari per Recessum Imperii à Ca-
rolo V., idque etiam observari in aliis Regnis: rogari itaque
Principem nomine Nobilium Provincialium, ut in hoc ne-
gotio observaretur vetus & laudabilis consuetudo, & abo-
leatur facta inhibitio. Hæc, uti & sequentia ex authenticis
Comitiorum Actis vernaculis in brevem Synopsin fideliter
redacta, narrando refero, nec approbans, nec improbans
sensa & dicta eorum, qui eo tempore contractuum vario-
rum naturam satis secernere non videbantur.

§. 267.

*Et post
longas*

Ad has querelas Nobilium reponebat per suos Deputa-
tos Princeps, factam inhibitionem fundari in eo, quod ultra
sortem ex mero mutuo aliquid accipere, sit jure Divino,
Ecclesiastico, & Civili prohibitum, ac usurarium nisi in casu
moræ, damni emergentis, aut lucri cessantis: neque con-
stare

stare unquam ab aliquo docto Theologo aut Juris-Consulto ejusmodi contractum, in quo ex mero mutuo 5. pro 100. exigenter, approbatum esse; multo minùs Tribunal Cameræ Imperialis unquam tales stipulationes tanquam licitas agnovisse, neque ab Imperatore unquam fuisse probatas; nam in Ordinatione Politica anni 1548. prohiberi etiam emptionem Censuum 5. pro 100. tanquam usurariam, quando facultas reemendi dependeret ex arbitrio emptoris; multo magis id locum habere in mutuo: in præsentì Provincia ejusmodi contractus non à longo tempore invaluisse, neque alibi esse usitados, præsertim ad tractum Rheni, ubi soli venditori censuum retrovenditio reservatur: si quid hac in re dissimularetur, non fore meram tolerantiam, sed Principem per suos subordinatos Judices & Magistratus judicando pro valore talium contractuum, adprobaturum & ratihabiturum eosdem. Eandem fere esse rationem Censuum utrinque redimibilium: licet autem in Imperio tales contractus prohibeantur, & pro usurariis habeantur, nihilominus ut satisfaceret Statui Nobilium, & ex ratione, quòd istis temporibus vix ullus vellet emere perpetuos census 5. pro 100. nisi utrinque redimibiles, inpræsentiarum declarare Principem, se toleraturum Censuum utrinque redimibiles, sed tamen revocabiliter ad suum beneplacitum, velléque, ut posthac Dicasteria & alii Magistratus pro his contractibus, tanquam permissis, judicent: curaturum etiam Principem, ut certa formula conciperetur, & Dicasteriis communicaretur, cui se in posterum durante permissione contrahentes conformarent: statuendam etiam esse formulam, juxta quam illi, qui bona immobilia, unde censum venderent, non habent, possint securè & validè contrahere. Hoc ferme erat responsum WILHELMI ad primum gravamen Nobilium Bayariæ.

§. 268.

Concertationes

Replicarunt mox Nobiles, se in exhibito gravamine nequaquam locutos esse de Mutuo, cum optimè gnari sint, ex mutuo non posse exigi interesse ultra sortem, nisi in certis casibus: petitionem suam directam solummodo fuisse ad emptionem annuorum censuum 5. pro 100. Neque etiam mentionem à se factam reemptionis, cum probè scirent, quid Ordinatio Politica Imperii de ea statuatur: scire se tamen similiter, multa contra illam ordinationem obmota in Imperio fuisse, eamque nuspiam effectum apud Status Imperii obtinuisse: gratum sibi esse, quòd Princeps velit permittere Censuum utrinque redimibiles; displicere tamen, quòd hæc permissio sit ad beneplacitum revocabilis: rogare se igitur, ut ista voluntas Principis tamdiu firma permaneret, donec Status Imperii aliud ordinarent: item ut contractus ejusmodi hucusque celebrati haberentur pro validis: ut formula de novo statuatur, non videri necessarium, cum quilibet tam emptor, quàm venditor censuum, suæ indemnitati sit consulturus.

§. 269.

Refigitur,

Ad has Replicas rescribi jussit Princeps, Gravamen Nobilium non aliter nisi de Mutuo intelligi potuisse, cum adhibuerint verba, quæ in lingua vernacula significarent contractum mutui: & revera plurimos contractus, per quos hucusque exacta fuissent 5. pro 100. non ad aliam speciem reduci potuisse, quàm ad Mutuum: emptionem annuorum reddituum inter privatos in hac regione parum in usu fuisse: multum discrepare annum Censuum ab interesse: permissionem autem redimibilium Censuum non posse aliter concedi, quàm revocabiliter, cum in Imperii constitutionibus jam sint prohibiti: securi tamen sint Nobiles, Principem absque gravibus causis permissionem hanc non revocaturum: contractus etiam antehac bona fide initos, in quantum

tum huic concessioni non essent contrarii, firmos fore, & executioni mandandos: si quis autem ex solo mutuo stipulatus esset 5. pro 100. Principem istud approbare non posse: ut igitur scirent Magistratus, quid licitum, quid usurarium sit, necesse esse, ut concipiantur formulæ, prout factum in Comitibus Augustanis Anno 1500. qui alia forma posthac usurus esset, suo periculo id facturum, ita ut ratione sui contractus executionem sperare non possit, sed poenam potius timere debeat.

§. 270.

Huic declarationi Principis acquievere tandem Nobiles, *Propositis* ac Oppidorum Deputati. Wilhelmus autem promissis suis *variis* satisfactorius, formulas diversorum contractuum concipi & *formulis* in vernacula lingua typis Ingolstadiensibus excudi jussit, quæ in separatis foliis habentur, & insertæ etiam sunt Joannis Jacobi SPEIDELII Speculo Juridicarum Observationum. *verb.* Gulten. In prima continetur Contractus Censualis perpetuus & irredimibilis: in altera redimibilis ex parte venditoris: in tertia redimibilis tam ex parte venditoris, quam ex parte emptoris. In omnibus his tribus formulis emuntur Census ex bonis immobilibus, sive naturaliter, sive saltem civiliter fructiferis, ut ex ædibus. Postea pro iis, qui bona immobilia non possident, exhibetur formula societatis, qua aliquis ad profectum suæ negotiationis, opificii, operarum &c. sumit ab altero pecunias, omnique illarum periculo in se suscepto, promittit illi pro annuo lucro certam quantitatem in singulos centenarios, reliquo toto lucro sibi reservato in compensationem periculi totius summæ in se suscepti. Subjunguntur demum duæ formulæ contractus Mutui cum resarcitione lucri cessantis, vel damni emergentis. Formulas has latino idiomate conceptas, manûque propria GREGORII DE VALENTIA scriptas, ac ad Dûcem Wilhelmum missas teneo, ubi P. Gregorius se identidem refert ad *Conventus* illos

illos Romanos, quibus ipse interfuerat, ibique hos contrahendi modos probatos affirmat, literasque suas hac clausula finit: *atque hac Serenitati Vestrae, ut saepe coram indicavi, propono, non ut consilium jam dem (quod alii poterunt melius & certius facere) sed ut cogitationem de hoc meam, ut Serenitas Vestra facere omnino me voluit, simpliciter communicem.* In manus etiam meas venerunt aliae formulae, nescio à quo conceptae, sed manu Gregorii de Valentia pluribus in locis correctae & emendatae. Præplacebant Principi formulae ab ipso P. Gregorio conceptae: unde illas in linguam vernaculam, cuius P. Gregorius fortè parum gnarus erat, verbas & ad stylum curiae efformatas, typis imprimi mandavit.

§. 271.

*Contractuum,
præter
mutuum.*

Hæc fusiùs ex authenticis Comitiorum Actis & autographis literis referre libuit, ut pateret, quid senserit WILHELMUS Dux, implacabilis usurarum hostis, post acceptam GREGORII XIII. Decisionem. Censuit nempe juxta mentem Pontificis, præter mutuum alios posse dari contractus, quorum ope obtinerentur quinque annua pro centum absque usurae macula. Id autem fieri in sua Provincia voluit per eos contractus, quos in suis responsionibus supra in synopsis redactis, approbaverant Theologi Romani, scilicet per contractum censualem realem ex bonis immobilibus etiam utrinque redimibilem: vel per contractum Societatis cum pacto assecurationis & lucri minoris certi, apud eos, qui bonis immobilibus carent, vel vendere ex iis censum nolunt, modò lucrosam exerceant negotiationem, opificium &c. Adeo nempe WILHELMUS Contractum trinum per Decisionem GREGORII XIII. reprobatum non censuit, ut potius certam formulam ejusdem publicaverit. Per hoc tamen nec voluit, nec potuit impedire WILHELMUS, quo minus alius ab his diversus induceretur contractus cum consensu suorum successorum. Certè innumera proferri possent con-

contractuum eo tempore initorum instrumenta, quæ formulas à Wilhelmo præscriptas nequaquam servant.

§. 272.

Postea WILHELMUS Anno 1597. regiminis onus de-^{Pro nova}
posuit in Filium MAXIMILIANUM, ipse per reliquos vigin-^{editione}
ti novem vitæ suæ annos perpetuus Templi S. Michaëlis à^{Juris Ba-}
se constructi incola, & sanctitatis paradigma. MAXIMI-^{varici}
LIANUS autem inter primas sui Principatus curas, Jus Pa-
trium Bavariæ reformandum sibi sumpsit, potestate Princi-
pibus Germaniæ competente, qua Provinciis suis leges præ-
scribunt, adversas etiam Legibus communibus Romanorum
Imperatorum. In hunc finem tum ex parte Principis, tum
ex parte statuum Provincialium deputati aliqui fuerunt, qui
Reformationem antiquorum statutorum conciperent, con-
ceptamque Principi exhiberent. Hoc facto, mox præstan-
tissimi ex singulis Bavariæ Dicasteriis & Universitate Ingol-
stadiensi Jurisconsulti de singulis Articulis hujus Reforma-
tionis mentem suam declarare jussunt. Singulorum obser-
vationes in ordinem, & in unum grande volumen digestæ,
anno 1610. Principi oblatae sunt.

§. 273.

In isto observationum Manuscripto volumine, quod ^{Varias ob-}
perlegere mihi concessum fuit, à fol. 199. continetur, Ti-^{servatio-}
tulo Statutorum, qui de debitis pecuniariis agit, & hodie ^{nes}
est Titulus XIII. Land-Recht / ex mente Deputatorum adi-
ciendum fuisse singularem alium Titulum, quo statueretur,
ne ex mutuo acciperetur usura, aut quidquam exigeretur,
subjuncta annotatione, rem istam dependere à resolutione
& arbitrio Principis, eisque de ea actum in Comitibus Bava-
riæ anno 1583. Ad hunc Articulum observant Juriscon-
sulti, lucrum ex mero mutuo proveniens esse usuram Jure

Diff. III.

Z

Divi-

Divino & Canonico prohibitam, neque unquam in Imperio approbatam: contradictum esse ab aliquibus Imperii statibus Recessui Deputationis Wormatiensis anno 1586. non quidem ideo, quod crederent, ex mero mutuo adjudicari debere usuras; sed potius ideo, quod ex mente Deputatorum Wormatiensium, creditor ad exactionem augmenti maximè moderati, nempe 5. pro 100. in stipulationem deducti, non aliter admittendus sit, nisi plenè probaverit, tanti sua interfuisse: unde denique anno 1600. in Conventu Spirensi creditori post moram debitoris adjudicata esse quinque annua pro centum absque alia probatione, ex sola præsumptione lucri cessantis. (a) Pergunt dein Jurisconsulti in narrandis iis, quæ suprâ in Comitibus Bavaricis acta recensuimus. (§. 266.) (b)

(a) Per hanc observationem magis declarantur ea, quæ dicta sunt in *Dissert. II. §. 249.*

(b) Hanc narrationem Jurisconsulti Bavari fortè ideo necessariam duxerunt, quod Deputati qui Reformationis articulos conceperunt, non satis perspectam habuisse viderentur mentem Ducis Wilhelmi in Comitibus declaratam.

§. 274.

*Exhibent
Juris-
Consulti*

Post accuratam gestorum narrationem, inferunt Jurisconsulti, præcipuam quæstionem in eo versari, an permissio & tolerantia Wilhelmi de Censibus utrinque redimibilibus, revocabiliter facta, (§. 267.) jam sit recipienda tanquam perpetuum Bavariæ statutum, novæ Reformationi inferendum, licèt sit contrarium Juri communi & Constitutionibus Imperii? Duo videbant sibi disputanda, primum an licita sit talis conventio; alterum an speciale statutum de ea Juri Bavarico sit inferendum. Circa licentiam talis conventionis de Censu utrinque redimibili post allegatas diversas Doctorum sententias, ajunt, ante non paucos annos formulam præstationis Censuum utrinque redimibilis oblatam esse Principi, quæ

quæ Romæ approbata dicebatur, sub his conditionibus, 1. ut Census emanent ex bonis frugiferis. 2. Ut neuter, præcipuè ne venditor gravetur nimium. 3. Ut Census utrinque redimibiles, ubi statutum de eorum prohibitione receptum est, non permittantur. (a) Cum igitur emptiones Censuum utrinque redimibilium non sint contrarii juri divino, naturali & gentium; Constitutiones autem Imperii, prohibentes redimibilitatem quoad emptorem, in Bavaria non fuerint receptæ, nec in usum deductæ: hinc censebant Jurisconsulti Bavari, tolerantiam Wilhelmi jam redigi posse in perpetuum statutum, idque fieri ex communi consuetudine posse, sive super incertis, sive super certis fundis & rebus contrahatur emptio census. Putabant tamen, Censum personalem ex utraque parte redimibilem, esse à republica rejiciendum, cum viam præcludat charitati, sublato omni mutuo, occasionemque avaris præbeat exercendi usuras sub colore talium Censuum.

(a) Hæc referri haud dubiè debent ad formulas, de quibus §. 270. dictum est. Unde colligo, eas parum fuisse in usum deductas, cum Jurisconsulti hi de illis loquantur, tanquam de re parum cognita & merè præterita, non autem de præsentis usu.

§. 275.

Supposita licentia Censuum utrinque redimibilium, *Circa censu-
sus redi-
mibiles.* quærebant Juris Consulti ulterius, an de iis speciale Statutum Juri Bavarico sit immiscendum, non obstante repugnantia, quam illud videatur habere contra publicas leges Imperii? Respondent, cum ex una parte Resolutio Principis Wilhelmi in Comitibus anno 1583. data, omnibus jam nota sit; ex altera parte leges sæpe ob justam causam in aliqua Provincia non acceptentur, insuper etiam Principes Imperii potestate Legislativa præditi, Statuta Juri communi contraria possint condere: hinc non videri aliquid obstare, quo

minùs publicetur Statutum, continuo usu in hac Provincia, ante & post Constitutionem Imperii contrariam, semper comprobatum, præsertim cùm ex sententia Theologorum & Juris-Consultorum ejusmodi Census utrinque redimibiles non repugnent Juri Divino, nec naturali æquitati, modò ferventur conditiones supradictæ. Ex his rationibus formarunt Articulum, Statutis Provincialibus inferendum, qua ratione emptiones Censuum utrinque redimibilium essent permissæ.

§. 276.

*Tenor no-
vorum
Statuto-
rum.*

Verùm aliter visum Principi MAXIMILIANO: articulus enim iste, quem Juris-Consulti recens formaverant, penitus est omissus: Unde in Corpore Statutorum Provincialium aliud huc pertinens non habemus, quàm ut pecuniæ mutuatae, si creditor eas repetat, intra quatuordecim dies restituantur: secus debitor omne damnum, quod ex dilatione solutionis evenerit, resarcire teneatur. (a) Quæ autem de Contractibus usurariis agunt, posita sunt in Ordinatione Politica (b) servato tenore Statutorum, quæ olim Albertus V. Maximiliani Avus ediderat. (§. 252.) Scilicet sub variis pœnis prohibentur usurarii & noxii contractus, à sancta Christiana Ecclesia prohibiti, & subditis perniciosi: pro ejusmodi autem contractibus habendos esse illos, quando quis majorem pecuniæ summam instrumento inferi procurat, ac revera mutuò dederit, vel ad quam competens & permixtus census annuus pertingere possit: aut quando quis ex summa mutuò danda mox ab initio retinet censum annum: aut florenos auri ponit in chirographo, cùm dederit solummodo florenos argenti: aut ultra annum censum aliis oneribus gravat debitorem: aut paciscitur, ut pro mutuata pecunia sæpius per annum fixis temporibus census præstentur, qui in unam summam computati fortè conficiunt plus quàm 20. pro 100. Prohibita dein emptione redimibilis Censuum frumentarii, statuitur ut Censuum redimibiles posthac solummodo

modo constituentur in pecuniis, neque excedant quinque florenos annuos pro centum florenis in summam capitalem datis. Si quid autem expensarum aut oneris in emptione Censuum subeundum sit, id solus emptor præstare jubetur. Demum consulitur indemnitati agricolarum, qui cogente necessitate futuram messem vendunt, vel pro mutuatis pecuniis frumentum restituere pollicentur. Hæc fere sunt, quæ in Jure Bavarico circa præsentem materiam statuuntur. Ubi adverto, quod jam sæpius insinuaturn est, non scrupulose laborandum esse de vocibus, quas è vernacula lingua ad literam latinè dedimus. Unde sæpius conjungi videmus *mutuum cum censu*, cum Germani justitiam & honestatem contractuum potius, quàm vocabula sectentur. Alterum quod advertendum noto, est, hanc novam editionem Juris Bavarici absolutam esse Anno 1616. quo MAXIMILIANUS Dux WILHELMUM Patrem adhuc superstitem, & deposito Regiminis onere Monachii commorantem, eximia pietate venerabatur.

(a) *Landrecht Tit. 13. Art. 11.*

(b) *Lib. 2. tit. 1.*

§. 277.

Ex his conficitur, etiam post Decisionem GREGORII XIII. præter Mutuum gratuitum, approbatos vel toleratos à Principibus Baviaræ esse contractus aliquos, ex quibus annum lucrum pro summa quadam capitali pecuniaria percipi possit, non attendendo ad titulum lucri cessantis, damni emergentis, aut alium similem, qui ad pereipiendum emolumentum in mutuo sufficeret. Theologi Romani & Ingolstadienses, ex quorum consilio WILHELMUS Dux formulas quasdam contractuum fieri curavit, censuerunt, posse celebrari emptionem Censuum cum eo, qui haberet bona immobilia fructifera: societatem autem cum eo, qui tan-

Art. 4.
QUID SENTIENDUM
DE CONTRACTU
GERMANICO.
De Contractu
Germanico